

PAPER DETAILS

TITLE: Osmanlilarin 1453 Öncesi Istanbul Kusatmalari

AUTHORS: Haldun EROGLU

PAGES: 89-101

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/782490>

OSMANLILARIN 1453 ÖNCESİ İSTANBUL KUŞATMALARI

*Dr. Haldun EROĞLU**

The Ottoman Initial Conquests of Istanbul Before 1453

Özet

Osmanlı devletinin gelişmesinde Rumeli'de takip edilen stratejilerin önemli katkıları vardır. Devletin gelişiminde takip edilen bu stratejilerden birisi de İstanbul'un ele geçirilmesi idi. İstanbul'un ele geçirilmesi imparatorluk olma yolunda ilerleyen Osmanlıların coğrafî, siyasî ve ekonomik açılardan bir zorunluluğuydu. Bunun bilincinde olan Osmanlı hükümdarları, Orhan Bey zamanında başlayan ve Rumeli'ye geçiş stratejilerinin bir parçası olan İstanbul'u ele geçirmek için bilinçli olarak girişimlerinde bulundular. Orhan Bey ve I. Murat zamanında henüz İstanbul'u kuşatacak güce erişememiş olan Osmanlılar bu gücü kendilerinde ilk defa I. Bayezit zamanında buldu ve bu hükümdar zamanında şehir iki kez kuşatıldı. Daha sonra Musa Çelebi ve II. Murat tarafından birer kez kuşatılan İstanbul, 1453'te II. Mehmet tarafından ele geçirildi. Yapılan bu dört kuşatma, fethiye giden yolda, hem Müslüman Türklerin hem de Gayrimüslim unsurların zihinlerindeki fetih şartlarının oluşmasına büyük katkı sağladı.

Anahtar Kelimeler: İstanbul, fetih, I. Bayezit, Osmanlı, kuşatma,

Abstract

The Ottoman strategies directed towards Rumelia greatly contributed to the development of the Ottoman Empire. One of such vital Ottoman strategies was the conquest of Istanbul. The Ottoman, who proceeded impressive conquests to become a vast empire, gave great geographical, political and economic prominence to the conquest of Istanbul. The Ottoman Sultans, who were aware of the bits-great and small- of this prominent reality, knowingly

* Akdeniz Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

and purposefully promoted various ratial strategies since the time of Orhan Bey regarding the conquest of Rumelia through Istanbul. The Ottoman, who failed to fully conquer the city by 1453, began with the attempts for the surrender of city of Istanbul in the era of Bayezit I twice. Later, Istanbul was captured separately by Musa Çelebi and Murat II, and finally conquered by Mehmet II in 1453. In the final analysis, both initial and advances in Istanbul considerably to the 'conception of conquest' in the minds of both Muslims and non-Muslims.

Key Words: *İstanbul, conquest, Bayezit I., Ottoman, siege*

İstanbul şehri, coğrafi konumu nedeniyle bin yıllardır hemen her milletin ilgisini çekmiş bir yerleşim yeridir. Doğu ile Batı arasında geçiş noktasında bulunan şehir ayrıca ticaret yollarının da kesiştiği noktadadır. Bunun yanı sıra şehrin sahip olduğu kültürel zenginlik şehre duyulan ilginin başka bir yönünü oluşturmaktadır. Bu sebeplerden dolayı her zamanda ve her millet için ayrı bir cazibe merkezi olan İstanbul, tarih boyunca değişik milletlerin eline geçmiş ve yönetim merkezleri olmuştur. İstanbul şehri Osmanlılardan önce de Türkler tarafından kuşatılmıştı. Türklerin ilk İstanbul kuşatması Alanlar tarafından gerçekleştirildi.¹

XI. yüzyıldan itibaren Türkler, Anadolu coğrafyasına girerek var olan yerleşim birimlerini ele geçirmekle kalmamış aynı zamanda yeni yerleşim yerleri kurmaya da başlamışlardı. Böylece Anadolu coğrafyasının Türklerin vatanı haline dönüştürülmesi sürecine girilmiş olundu.² XIV yüzyılın ilk çeyreğinden sonra da Aydınöğlu ve Karasioğlu Türkleri, 1345 sonrasında ise Osmanlı Türkleri ile Rumeli'ye geçilerek Rumeli coğrafyasının Türkleştirilmeye başlandığına şahit olunmaktadır. Osmanlıların Rumeli'ye geçişlerinin coğrafi ekonomik ve siyasi sebepleri vardı. Adı geçen her üç sebep içerisinde de İstanbul şehrinin ele geçirilmesi ayrı bir önem taşımaktadır. XIV. yüzyılın ortalarında Osmanlıların Rumeli'ye geçişlerinden önce Bizans ile olan mücadelelerinin sonrasında Anadolu yakasında İstanbul ile olan sınır Kartal'a kadar olan bölgeye uzanmıştı. Bundan sonra Osmanlılar açısından, Bizans'ı Rumeli'den de sıkıştırmak gerekliliği kendini gösterdi. Bizans'ın, fethedilmesi için Rumeli'den gelecek Hristiyan güçlerinin desteğinin kesilmesi de ayrı bir zorunluluktu. Bu bakımdan Osmanlıların Rumeli'ye geçmekteki diğer önemli bir sebebi de Bizans'ı, dolayısıyla İstanbul'u, ele geçirme arzusuuydu. Bu amaçla hareket eden Osmanlılar, Aydınöğlu Umur Bey'in ölümünden önce Bizans tahtına geçmek için yardım ettiği Kentakuzenos'a, Orhan Bey ile ittifak yapmasını tavsiye etmesi ve Kentakuzenos'un da bu amaçla Orhan Bey'e para

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Yusuf Behcet, "İstanbul'u İlk Muhasara Eden Türkler" *Darülfünun Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı. 2-3, (Ağustos-Tesrin-i Evvel 1339), s. 149

² Anadolu'nun Türkleşmesi ile ilgili bkz. Mustafa Kafalı, *Anadolu'nun Fethi ve Türkleşmesi*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı yay. Ankara 1998.

ve istediğini yapacağına dair garanti vermesi³ ile Rumeli'ye geçmek için gerekli fırsat yakalanmış oldu. 1348 ve 1352 yıllarında Kentakuzenos Bizans'daki iktidar mücadelesinde Orhan Bey'den yardım talep etmiş, O'da, Karasioğlu topraklarının alınmasıyla(1345-1346) bu bölgeye sancakbeyi olarak atanan oğlu Süleyman Paşa önderliğindeki on bin kişilik bir orduyu Rumeli'ye göndererek Kentakuzenos'a yardım etmişti. Bu yardımlar sonucu tahtı ele geçiren Kentakuzenos, daha sonra kendisine karşı saldırı hazırlığında olan Sırp Stefan Dušan'a karşı yine Osmanlılardan yardım talep etti. 1352 yılında bu amaçla tekrar Rumeli'ye geçen Şehzâde Süleyman kendisine geçici olarak verilen Çimbi Kalesine yerleşti. Bu yardımdan sonra geri dönüş sırasında hem Kentakuzenos'un hem de Orhan Bey'in kaleyi boşaltmasını istemelerine rağmen Şehzâde kaleyi boşaltmadı. Şehzâde'nin bu hareketi Osmanlıların Rumeli'de kalıcı olarak yerleşmeleri ve Rumeli fetihlerinde bu kaleyi bir köprü gibi kullanmalarına fırsat sağlamış oldu.⁴

Osmanlı'nın Orhan Bey zamanından itibaren Kentakuzenos'a yardım amacıyla Rumeli'ye geçerek yaptıkları ilk fetihler ve bu fetih yoluna bakıldığında hedef olarak İstanbul'un seçildiği görülür. Bu amaçla hareket eden Osmanlı fetihlerinin ilk ayağının, İstanbul güzergahı üzerinde bulunan Çorlu olduğu bilinmektedir. Fakat Osmanlıların ilk Rumeli fetih stratejisi, henüz İstanbul'u kuşatacak güçte olmadıkları için, İstanbul'un fethine engel olmak amacıyla Bizans'a batıdan gelebilecek yardımların önünü kesmek ve kendilerine yapılacak Hristiyan saldırılarının önünü geçmek amacıyla Balkanların içlerine doğru ilerlemektir. Bu amaçla hareket eden Osmanlılar, daha sonraları fetih yolunu batıya Dimetoka, Edirne, Vardar, Gümölcine, Zağra hattına çevirdi. Daha sonraki fetihler ise 1363'te Filibe, 1372'de Köstendil, 1380'de İştîp 1382'de Manastır ve Pirlepe 1385 yılında Ohri şehirleri alınarak devam etti. Bu güzergah üzerinde bulunan Edirne'nin fethedilip, başkent-merkez yapılmasıyla bu amaç uğrunda önemli bir adım atılmış oldu. Rumeli'de bir yerleşim yerinin başkent yapılmasıyla Osmanlı'nın Rumeli'de bulunmasına meşru bir zemin bulunmaya çalışılırken diğer yandan da Rumeli'nin ele geçirilmesi ile ilgili kararlılık ortaya konmuş oldu. Nitekim bazı Türk tarihçilerinin bu görüşü destekler yönde fikir ileri sürdükleri görülür. Bu tarihçilerden birisi olan F. Emecen, Edirne'nin alınmasının Osmanlıları güçlendirdiği ve bu fethin Osmanlılar açısından Trakya'da bir dönüm noktası olduğu görüşünü ileri sürer. Yine yazar, Edirne alındıktan sonra bu şehrin üs olarak kullanılmakla Anadolu'dan başka Balkanlardan da Bizans'a bir cephe açıldığını kabul eder.⁵

³ Doukas, *Decline and Fall of Byzantium to the Ottoman Turks*, (by Harry J. Magoulias), Weyne State University, Detroit 1975, s. 72-73.

⁴ Halil İnalcık, *The Ottoman Empire The Classical Age (1300-1600)*, London 1973, s. 9-10, Feridun Emecen, "Siyasi ve Jeopolitik Dinamikler Hakkında Bazı Mülâhazalar (1300-1389)" *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, Ankara 2001, s. 32.

⁵ F. Emecen, "Osmanlı Devletinin Kuruluşundan İstanbul'un Fethine", *Türkler* Sayı 9, Yeni Türkiye yay. Ankara 2002, s. 23-24.

Rumeli'deki bu fetihlere, stratejik noktaların ele geçirilmesiyle devam edildi. I. Murat, 1385 yılında Sofya, 1386 yılında ise Niş'i ele geçirmekle Ege Denizine, Tuna'ya ve Adriyatik Denizine hakim noktaları Türk sınırları içine kattı.⁶ I. Bayezit zamanında da Makedonya, Sırbistan, Arnavutluk ve Bosna toprakları ele geçirilmiş bulunuyordu.⁷ İşte bütün bunlara bakıldığında Wittek'in, Osmanlı Devletinin büyümesi ile ilgili ileri sürdüğü fikirlerde devletin ilk önceleri yavaş fakat inatla, daha sonra yani 1354'de Gelibolu'ya yerleşme ile gittikçe artan bir hızla büyümeye başladığı ve 1389 Kosova zaferi ile bu hızın baş döndürücü bir hal aldığı yönündeki görüşünün doğruluğu daha iyi anlaşılır.⁸

Balkanlardaki bu fetihler, 1375-76 yılında Edirne ile İstanbul arasında bulunan Vize'nin ele geçirilmesi ile ayrı bir önem kazandı.⁹ Hoca Sadettin, Vize'nin alınması ile Bizans İmparatorunun eğlence ve gezinti yerlerinin ele geçirildiğini, İmparatorun olası saldırısına karşı Vize Kalesi muhafızlığına "kaplanların önde gideni" olarak tanımladığı *Şir Merd Bey*'in atandığını kaydeder.¹⁰ İstanbul'un fethinin daha ilk Rumeli'ye geçiş dönemlerinde Osmanlıların düşüncelerinde yer ettiği yukarıda kaydedilmişti. Nitekim bununla ilgili ilk girişimlerin, Rumeli'ye geçiş olarak 1352 yılı kabul edildiğinde, 1395-1396 yıllarında, Rumeli'ye geçişten yaklaşık 45 yıl sonra, I. Bayezit zamanında başlatıldığına şahit olunur. Beylerbeyi Kara Timurtaş'ın, I. Bayezit'e İstanbul'un alınmasının gerekliliğini şu sözlerle ifade ettiği Osmanlı kaynaklarında yer alır. "*Hey devletlü sultanum bize vacibdür-kim, evvel İstanbul'un üzerine düşevüz, bu İstanbul'un tekvuru gayet müfsid kafirdür. Gerek-ki bunu aradan götürevüz. Vilayet-i İslam arasında bu kafir neyler?*"¹¹

Osmanlıların daha Orhan Bey zamanından itibaren İstanbul'un ele geçirilmesi fikrinde olması Hristiyan halkı tedirgin etmişti. Orhan Bey zamanında ilk Osmanlı askerinin, Kentakuzenos'un isteği ile kendisine yardım amacıyla Süleyman Paşa önderliğinde Rumeli'ye geçişi İstanbul'un Hristiyan halkı arasında da olumsuz etki yapmıştı. Bunun yansımaları da "*Siz Türkleri Rumeli'ye davet etmekle İstanbul'u da tehlike altına sokunuz. Yarın ne olacağı*

⁶ Şerif Başta, "Osmanlı İmparatorluğunun Yeniden Kuruluşunda Rumelinin Katkısı" *XI. Türk Tarih Kongresi, Bildiriler*, (Ankara, 5-9 Eylül 1990), s. 831

⁷ Mehmet İnbaşı, "Balkanlarda Osmanlı Hakimiyeti", *Türkler 9*, Yeni Türkiye yay. Ankara 2002, s. 156-157

⁸ P. Wittek, "Ankara Bozgunundan İstanbul'un Zaptına (1402-1453)" (Fransızcadan çev. Halil İnalcık), *Belleten*, c. VIII, Sayı 27, (Ankara 1943), s. 557

⁹ Mustafa Nuri Paşa, *Netayicü'l-Vukuat*, (sad. Neşet Çağatay), TTK yay. Ankara 1992, c. I-II, s. 7

¹⁰ Hoca Sadettin, *Tacü't-Tevârih*, (sad. İsmet Parmaksız), Kültür Bakanlığı yay. Ankara 1979, c. I, s. 137, *Anonim Osmanlı Kroniği*, (haz. Necdet Öztürk), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2000, s. 21vd.

¹¹ Mehmet Neşrî, *Kitab-ı Cihân-Nümâ*, (haz. Faik Reşit Unat-M. Altay Köymen), TTK yay. C. I, Ankara 1995, s. 325. Ayrıca bkz. *Hoca Sadettin*, c. I, s. 216, *Aşıkpaşazâde, Tevârih-i Âl-i Osman*, Matbaa-i Amire, İstanbul 1332, s. 67

belli değil” cümlesiyle ifade edilmekteydi.¹² Yine kaynaklara yansıdığı kadarıyla daha sonraları bu tedirginlik Bizans İmparatoruna da yansımış ve bu durum İmparatorun ağzından Osmanlı kaynaklarında yer almıştır. Osmanlı kaynaklarında, Bizans İmparatorunun, Osmanlının Rumeli’ye geçmesi hakkında şu konuşmayı yaptığı kayıtlıdır: “..bu Osmanoğlu kendi memleketine sığınmayub gelüb Rumeli’ne kadem basub bunca şehirler alub kabz edüb hatta şimdi Edirne’yi dahi alub burnumuzun dibine sokuldu. Eğer biz bunun tedarikin görmez isek belki bize dahi dokunur.”¹³ Diğer taraftan II. Murat döneminde ortaya çıkan ve Düzmece Mustafa olarak tarihe geçen ve Bizans İmparatorunun kendisine yardım etmesi yüzünden İstanbul’un kuşatılmasına sebep olan sahte hanedan üyesi ile Bizans İmparatoru arasında geçen konuşmada, Düzmecenin, Osmanlıların İstanbul’u alma ihtimalinden bahsettiği, bu yüzden İmparatorun çok telaşa kapıldığı, başına bir şey gelmemesi için II. Murat’a, Düzmece ile ilgili bilgiler verdiği de tarihen sabittir.¹⁴

Yukarıda da bahsedildiği gibi Orhan Bey zamanından itibaren Rumeli’ye geçişin bir sebebi de Bizans’ın dolayısıyla İstanbul’un ele geçirilmesi idi. Ancak İstanbul’un fethedilmesinde, Osmanlıların güttükleri ekonomik çıkarlar da göz ardı edilmemelidir. Nitekim İstanbul, doğu ile batı arasındaki en önemli ticaret yolunun geçiş noktasıdır. Eski zamanlardan bu yana Belgrat’ta Tuna’dan ayrılan yol Meriç vadisini takip ederek İstanbul’a oradan da Üsküdar’a geçerek Bağdat’a ulaşıyordu. Doğu’nun ipek baharat ve değerli eşyalarının en kısa yoldan batıya ulaşımı İstanbul üzerinden sağlanıyordu. Ayrıca Karadeniz-Marmara-Akdeniz bağlantısının kesişme noktası da İstanbul’dur.¹⁵ Açık bir ifade ile Avrupa Asya arasında bir köprü durumundaki Anadolu coğrafyasının bir uzantısı durumunda bulunan Rumeli’nin bütün bu şartları göz önüne alındığında Osmanlı’nın Rumeli’yi ve İstanbul’u ele geçirme amaçlarının ekonomik sebepleri de kendini göstermekteydi ki Osmanlılar bu bilinçle sıralanan bu sebepleri göz önünde bulundurarak hareket etmişlerdi.

Akdağ’ın “*Marmara İktisadî Ünitesi*”¹⁶ olarak adlandırdığı ve Halil İnalçık tarafından eleştirilen¹⁷ nazariyede Akdağ, Marmara bölgesi ile Balkanların ekonomik açıdan birbirleriyle olan bağından bahseder ve her iki

¹² N. Öztürk, “Rumeliye Çıkışımız” *Türklerin Rumeliye Çıkışının 650. Yıldönümü Sempozyumu*, (haz. Yıldırım Ağanoğlu), İstanbul 2002, s. 42-43, Şerif Baştav, “Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşunda Bizans ve Avrupa”, *Osmanlı I*, Yeni Türkiye yay. Ankara 1999, s. 171.

¹³ *Gazavât-ı Sultan Murat b. Mehmed Han (İzadi ve Varna Savaşları (1443-1444) Üzerine Ananım Gazavâtname*, (yay. Halil İnalçık-Mevlüt Oğuz), TTK yay. Ankara 1989, s. 2

¹⁴ *Anonim Gazavâtname*, s. 38-39

¹⁵ S. Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmet’in Siyasî ve Askerî Faaliyetleri*, TTK yay. Ankara 1985, s. 28

¹⁶ M. Akdağ, “Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş ve İnkişaf Devrinde Türkiye’nin İktisadî Vaziyeti” *Belleten*, c. XIII Sayı. 51. (Temmuz 1949), s. 500.

¹⁷ H. İnalçık, “Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluş ve İnkişafı Devrinde Türkiye’nin İktisadî Vaziyeti Üzerinde Bir Tektik Münasebetiyle” *Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi*, Eren yay. İstanbul 1996, s. 139-186

bölgeye sahip olan Osmanlıların, Bizans'ın Balkanlarla olan ekonomik ilişkilerini kendisine döndürdüğünü ilave eder.¹⁸

Anadolu'nun XIV. yüzyıldaki bozuk ekonomik durumu Osmanlıların Rumeli topraklarına geçmelerinde önemli etken olmuştu. Bu sıkıntılı durum, Osmanlıların ekonomik sıkıntı içinde olan Müslüman Türk unsurlar tarafından da yoğun bir şekilde destek bulmasını sağladı. İşte bütün bu ekonomik sebeplerden dolayı, yukarıda da belirtildiği gibi, Çorlu, Edirne ve Vize'nin alınması ile coğrafi açıdan Bizans'ın Balkanlarla ilişkisini kesen ve olası Hristiyan yardımının gelmesine engel olan Osmanlılar, bir taraftan da hem Anadolu'dan hem Rumeli'den Bizans'ın ekonomik hayat bağlarını kesmiş, hatta Balkanların zengin ekonomik çarkını kendi lehine çevirmiş oldu. Böylece Rumeli'ye geçen Osmanlıların Bizans'a askeri ve siyasi alandaki darbesi ekonomik alanda da kendini gösterince, 1302-1453 yılları arasındaki yaklaşık yüz elli yıllık bir dönem sonunda, Osmanlı'nın Bizans'a vurduğu darbe yıkıcı bir hal aldı. Orhan Beyden başlayarak Osmanlı Türkleri için bir amaç halini alan **Fetih**, II. Mehmet'in kendisini "*Bizans'ın tüm topraklarının efendisi ve Bizans tahtının sahibi*"¹⁹ olarak görmesine sebep oldu ve bunun sonucu olarak gerçekleşti. Bu amaçla ilk beş Osmanlı hükümdarının yaklaşık yüz yıllık saltanatları sürecinde İstanbul, iki kez I. Bayezit, bir kez Musa Çelebi (I. Bayezit'in oğlu) ve bir kez de II. Murat tarafından olmak üzere dört kez kuşatıldı fakat ele geçirilemedi. İstanbul'un fethedilmesi siyasi ve ekonomik açılardan Osmanlıların gerçekleştirmek zorunda oldukları bir durumdu. Bu açıdan bakıldığında İstanbul kuşatmalarına teker teker bakıp, sebepleri ve sonuçlarını gözden geçirmek gerekmektedir.

a. Birinci Kuşatma (1395)

İstanbul, Osmanlılar tarafından ilk kez 1395 yılında I. Bayezit tarafından kuşatıldı. Bazı Osmanlı tarihlerinde ilk kuşatmanın H. 793/1391 yılında gerçekleştirildiği kayıtlıdır.²⁰ I. Bayezit'in İstanbul'u kuşatması ve geçen olaylarla ilgili Osmanlı ve Bizans kaynaklarında ayrıntılı bilgiler vardır. İlk kuşatmanın sebebi, Osmanlı kaynaklarında Osmanlı hükümdarının, Macar Kralı ile savaşmak amacıyla 1395 yılında Gelibolu'dan geçerek Edirne'ye geldiği, ordunun toplanması işleri ile uğraştığı sırada, Bizans İmparatorunun yakalanan casusundan, İmparatorun Macar kralına mektup gönderdiği ve daha önce de üç casus göndererek kralı uyardığını öğrenmesi olarak gösterilir.²¹

¹⁸ M. Akdağ, *a.g.m.*, s. 506

¹⁹ İlber Ortaylı, "İstanbul'un Fethi ve Üçüncü Roma Nazariyesi", *I. Uluslar arası İstanbul'un Fethi Konferansı*, (İstanbul 24-25 Mayıs 1996), s. 185

²⁰ Aşıkpaşazade, s. 66, *Anonim Osmanlı Kroniği*, (haz. Necdet Öztürk), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2000, s. 35

²¹ Aşıkpaşazade, s. 66, *Neşri*, c.I, s. 325, *Hoca Sadettin*, c. I, s. 216, İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*, IV. Defter (haz. Koji Imizawa), TTK yay. Ankara 2000, s. 233.

Bizans kaynağında ise Osmanlıların ilk İstanbul kuşatmasına, Mora Despotunun, Bizans İmparatorunun kendisine kötü davrandığı için şikayette bulunması, bu duruma kızan I. Bayezit'e karşı Hristiyanların ittifak yapacak olmaları gösterilir. Bu bahane ile I. Bayezit, Bizans İmparatoruna bir elçi göndererek yanına gelmesini aksi halde kendisinin geleceğini ve İstanbul'u ele geçireceğini bildirdi. İmparator, cevabında rahatsız olduğunu ve iyileşir iyileşmez kendisin ziyarete geleceğini bildirdi. Ancak aradan geçen zamana rağmen İmparator gelmeyince I. Bayezit İstanbul'u kuşatmak üzere harekete geçti ve Edirne'de ordusunu topladı.²² Yine aynı Bizans kaynağında, I. Bayezit'in İstanbul'u ele geçirmek için, İmparatorun gelememiş olması ve ona kızmasının bahane olarak görüldüğü, Hükümdarın aslı amacı "*şehirlerin kraliçesi olan İstanbul'u almak ve ecdadını geçmek asıl gayesi idi*" cümlesi ile açıklanmaktadır.²³

Bahsedilen sebeplerle Osmanlı Hükümdarının İstanbul'un kuşatacak olmasından korkan Bizans İmparatoru, I. Bayezit'e karşı tedbir almaya başladı. Bu amaçla I. Bayezit'e İstanbul'da zelzeleden hasar gören kiliselerin yıkılacağını ve kiliselerden elde edilecek malzeme ile yeni binalar yapacağını bildirerek Yıldızlı Kapı denilen yeri düzeltmeye ve kuleler yapmaya başladı. Bunu duyan I. Bayezit, Bizans İmparatoruna hemen hazırlıklarını durdurmasını yoksa Bursa'da kendi yanında bulunan oğlu Manuel'in gözlerine mil çekeceğini bildirdi. Bu haberden kısa bir süre sonra ölen İmparatorun yerine Bursa'dan kaçan Manuel tahta oturdu. Bunun üzerine I. Bayezit, İstanbul kuşatma için Timurtaş Paşa'nın da onayıyla harekete geçti. Ordusunu üç kola ayıran Hükümdar bir akıncı kolu Turhan Bey komutasında Karadeniz kıyılarına yolladı. Diğer bir kol ise Evrenos Bey komutasında Yunanistan'da bulunan Bizans İmparatorunun kardeşinin üzerine gönderildi. I. Bayezit'te, üçüncü kolun başında Rum köylerini yakarak İstanbul'a geldi ve şehri kuşattı.²⁴ Bu kuşatmada İstanbul hem karadan hem de, Gelibolu'dan gelen donanmanın Galata tarafını ele geçirerek boğaza girmesi sonucu, hem de karadan kuşatıldı. Karadan kuşatmada serdarlar ve sipehselarlar yer alırken bir çok yerde kurulan mancınıklarla İstanbul surları dövülmeye başlandı.²⁵ Osmanlı kaynakları, bu kuşatmada, Osmanlıların top kullanmadıklarını mancınıklar kullandıkları, çünkü Osmanlıların topu II. Murat ve oğlu II. Mehmet zamanında kullanmaya başladıkları kayıtlıdır.²⁶ Bunun üzerine Bizans İmparatoru, Macar Kralına din kardeşliği, dostluk, sevgi ve karşılığında para ödeyeceğinden bahsettiği

²² 16. Asırda Yazılmış Gerekçe Anonim Osmanlı Tarihi (1373-1512), (haz. Şerif Başstav), Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi yay. Ankara 1973, s. 101vd.

²³ Gerekçe Anonim Osmanlı Tarihi s. 101

²⁴ Doukas, *Decline and Fall of Byzantium...*, s. 83-85, Ahmet Refik, *Türklerin İstanbulu Muhasaraları*, İstanbul 1932, s. 18-19, Kamil Su, *Yıldırım Bayezit*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1990, s. 15-16

²⁵ İbn Kemal, c.IV, s. 235

²⁶ Aşıkpaşazâde, s. 66, İbn Kemal, c.IV, s. 235, Hadidî, *Tevarih-i Al-i Osman*, (haz. Necdet Öztürk), Marmara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yay. İstanbul 1991, s. 112.

mektuplar gönderdi. Macar Kralı, bu haberler üzerine Sofya'ya saldırdı. İstanbul'un alınması emeline yönelik bu ilk İstanbul kuşatması altı ay sürdü. Ancak I. Bayezit, ilk kuşatmanın sürdüğü sırada Macar kralının Tuna nehrini geçerek Sofya'ya saldırısı üzerine İstanbul kuşatmasını kaldırarak Macarların üzerine yürüdü.²⁷ İbn Kemal, henüz bu ilk kuşatmada İstanbul surlarının yıkıldığını ve şehrin alınmasının an meselesi iken Macar kralının fitnesinin buna engel olduğunu kaydeder.²⁸

b. İkinci Kuşatma (1396)

Osmanlıların İlk İstanbul kuşatmasında Macarların Sofya'ya saldırımları sebebiyle kuşatmayı kaldıran I. Bayezit, kışı Bursa'da geçirdikten sonra yaz geldiğinde İstanbul'u ele geçirmek üzere tekrar harekete geçti.²⁹ Bu amaçla Timurtaş Paşa'nın oğlu Yahşi Bey, boğazın geçiş noktalarından bir kısmını ele geçirmekle görevlendirildi. Yahşi Bey ilk olarak Şile'yi ele geçirdi. Bu fetihten sonra I. Bayezit, Kocaeli'nden harekete geçerek İskender Boğazı olarak bilinen yere kadar geldi ve Rumeli(Boğazkesen) Hisarının karşısına Anadolu(Güzelcehisar) Hisarını yaptırarak gerekli tedbirleri aldı. Bu tedbirlerle Karadeniz'den Bizans'a gelecek yardım gemilerinin yolunu kesmiş oldu. I. Bayezit kuşatma sırasında İmparator'a hisarı teslim etmesini ve dilediği yere gidebileceğini bildirdi. Bu sırada Bizans İmparatorunun yardım talebi ile Avrupalı Hristiyan devlet adamlarını dolaştığı yine Bizans kaynağında kayıtlıdır. İmparator, bu amaçla Venedik hakimi, Milano Dukalığı, Fransız Kralı ve diğer dükler ve prenslikleri giderek *Krallık Şehri*'nin Türkler tarafından ele geçirilmesinin önlenmesini istedi fakat bir şey elde edemedi sadece vaat, bol hediye ve para alarak geri döndü.³⁰ Bu durum karşısında çaresiz kalan ve kuşatmanın vahametini de anlayan Bizans İmparatoru aman dileyerek I. Bayezit'in her dediğini yapacağını, hatta cizye ödemeyi kabul edeceğini bildirdi. Bizans İmparatoru, Vezir Ali Paşa'ya da çeşitli hediyelerle birlikte bol miktarda altın ve gümüş de yollayarak kuşatmanın kaldırılmasında yardımcı olması için ricada bulundu. Vezir Ali Paşa, bunun üzerine araya girerek şehrin hisarının ele geçirilmesinin şu an zor olacağına, her yıl vergi almak dururken orduyu yıpratmanın gereğinin olmadığına hükümdarı inandırmaya çalıştı. Ancak I. Bayezit'in Ali Paşa'nın bu tavsiyelerini kabul etmemesi üzerine, bu kez karşısında Bizans İmparatoru, İstanbul'da bir Türk mahallesi kurulmasını, kadı tayin edilmesini, mescit ve ibadethaneler yapılmasını, Osmanlı hükümdarı adına hutbe okunmasını ve para basılmasını kabul ettiğini bildirdi. Bizans İmparatorunun yeni şartları ve Vezir Ali Paşa'nın ısrarları sonucunda ikinci İstanbul kuşatması kaldırıldı. Bu şartların gereği olarak Osmanlı'ya ödenecek

²⁷ *Aşıkpaşazâde*, s. 67, *Hoca Sadettin*, c.1, s. 216, *Hadidi*, s. 111-112. *Anonim Osmanlı Kroniği*, s. 35, *Anonim Tevârih-i Al-i Osman*, (F. Giese neşri, haz. Nimet Azamat), Marmara Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi yay. İstanbul 1992, s. 31, *Netayicü'l-Vukuat*, c.I-II, s. 10

²⁸ *İbn Kemal*, c. IV, s. 237

²⁹ *İbn Kemal*, c. IV, s. 283.

³⁰ *Gerekçe Anonim Tarih*, s. 102

haraç yılda on bin flori olacaktı. İstanbul'a yerleştirilecek Türklerin de Tarakçı Yenicesi ve Göynük halkından olması kararlaştırıldı.³¹ Neşri ve İbn Kemal'deki bilgilerde bu kuşatmanın H. 798/1396'da gerçekleştiği yer alır fakat kuşatmanın kaldırılmasında Ali Paşa'nın rolü ve onun Bizans İmparatorundan rüşvet aldığı ile ilgili anlatılar kayıtlı değildir. Her iki Osmanlı kroniğinde de, Bizans İmparatorunun ricası sonrasında yukarıdaki şartların yerine getirilmesi sonucunda kuşatmanın kaldırıldığını yazılıdır.³²

Bazı kaynaklarda ikinci kuşatmanın sonuçlanamamasının sebebi olarak Timur'un Anadolu'ya gelmesi ve I. Bayezit'in kuşatmayı kaldırarak Timur üzerine yürümesi gösterilir.³³ Ancak Aşıkpaşazâde ve Hadidî, ikinci kuşatmanın H. 793-794/1391-1392 yıllarında gerçekleştiğini yazarmalarına rağmen³⁴ ilk kuşatma tarihini 1395 ikincisi de 1396 yılında gerçekleşmiş olduğu göz önüne alındığında Timur'un Anadolu'ya gelmesi ile bu kuşatma tarihi arasındaki zaman farkının, kuşatmanın kaldırılmasına Timur'un Anadolu'ya gelmesinin gösterilmesi sebebini ortadan kaldırmaktadır.

c. Üçüncü Kuşatma (1412)

Üçüncü İstanbul kuşatması I. Bayezit'in oğlu Musa Çelebi tarafından gerçekleştirildi. I. Bayezit'in, Timur ile yaptığı 1402 Ankara Savaşında yenik düşerek esir olması ve Timur'un elinde ölmesi ile devletin sarsıntı geçirerek her bir kardeşin hükümdarlığını ilan ettiği dönemde iktidarı ele alan Musa Çelebi, devletin başına gelenlerden sorumlu tuttuğu Bizans İmparatoru Manuel'i cezalandırmak istiyordu. Yukarıda da verildiği gibi, İstanbul'un Gayrimüslim halkının, Türklerin Rumeli'ye geçmesinde Kentakuzenos'u sebep olarak gördükleri gibi, Musa Çelebi de, Acemlerin ve Tatarların Anadolu'ya gelmesine Rumların ve İmparator Manuel'in sebep olduğunu düşünüyordu. Hatta Musa Çelebi, babasını zayıflıkla, ağabeyi Emir Süleyman'ı da Bizans İmparatoru ile birlik olmakla suçluyordu. İşte bundan dolayı Musa Çelebi, İstanbul'u ele geçirmek ve İmparatoru cezalandırmak için Edirne'de ordu toplamaya başladı. Önce Selanik şehrine doğru hareket eden Musa Çelebi burada bulunan ağabeyi Emir Süleyman'ın oğlu Şehzâde Orhan ile kızının üzerine yürüdü. Selanik'ten kaçan Şehzâde Orhan ve kız kardeşi İstanbul'daki Bizans İmparatoruna sığındılar. Bunun üzerine Musa Çelebi, 1412 yılında İstanbul'u kuşattı. Bizans kaynağı Grekçe Anonim Tarih'te ise Musa Çelebi'nin İstanbul kuşatmasının sebebi olarak Bulgaristan Hükümdarı *Stefan*'ın üzerine yürüdükten sonra *Siderovia*'ı kuşatması fakat Bulgar hükümdarının daha sonra İstanbul'a kaçması gösterilir.³⁵ Musa Çelebi'nin İstanbul kuşatması ile ilgili Aşıkpaşazâde, Emir Süleyman'ın oğlu ve kızının İstanbul'a kaçtığını ve Musa'nın zaman zaman

³¹ İstanbul'a yerleştirilen Türkler burada birkaç yıl kaldıktan sonra Timur'un Anadolu'ya gelmesi sonucunda İstanbul'dan göçürüldüler. Bkz. *İbn Kemal*, c. IV, s. 289

³² *Neşri*, c. I, s. 351, *İbn Kemal*, c. IV, s. 285-291

³³ *Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi*, s. 103

³⁴ *Aşıkpaşazâde*, s. 68. *Hadidî*, s. 116

³⁵ *Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi*, s. 110

İstanbul'a hücum ettiğini hatta kapılarını bile kapattırıldığını belirtirken fazla bilgi vermez.³⁶

Musa Çelebi'nin İstanbul kuşatmasında kendisine Bizans İmparatoruna muhalif olan bir çok Hristiyan prens de yardım etti. Bu prenslerin donanmalarını kullanan Musa Çelebi hem karadan hem denizden İstanbul kuşatmasını sürdürdü. Ancak Bizans İmparatoru Pleologos'un donanması karşısında mağlup olan Musa Çelebi, daha fazla zarar görmemek için donanma hücumunu kaldırdı ve sadece karadan kuşatmaya devam etti. Bu kuşatma sırasında İstanbul'u tahrip ederek yağma yaptı ve bir çok esir ele geçirdi.³⁷ Buna rağmen İstanbul'un yüksek surlarını yıkmayı başaramayan Musa Çelebi, bu kez Bursa ve İznik şehirlerinin ele geçirilme örneğinde olduğu gibi şehri kuşatıp içeriye gıda girmesini engelleyerek şehrin teslim olmasını amaçladı. Fakat bu sırada Amasya'da bulunan kardeşi Çelebi Mehmet'in kendisine karşı harekete geçmesi üzerine üçüncü İstanbul kuşatmasını kaldırarak kardeşinin üzerine yürümek zorunda kaldı.³⁸ Bizans kaynağında Musa Çelebi'nin kuşatmadan vazgeçmesinin sebebinin Bizanslıların planı olduğu vurgulanır. Kaynakta, Bizanslılar kuşatmanın ancak Çelebi Mehmet'in ağabeyine karşı başkaldırması ile sonlanacağını düşündükleri ve bunun için de Çelebi Mehmet'e, Bizans imparatorunun böyle bir harekette kendisine yardım edeceğinin haber verilmesiyle harekete geçmesinin sağlandığı kayıtlıdır.³⁹ Hadidî'deki bilgiye göre ise, Musa Çelebi'nin kuşatmayı kaldırma sebebi olarak veziri Şah Melik'in İstanbul'a kaçması gösterilir. Bu yeni durum karşısında Musa Çelebi kuşatmayı kaldırarak Edirne'ye döndü.⁴⁰ Bu bilgilerden, Bizanslıların hem Şah Melik'in İstanbul'a kaçmasında hem de Çelebi Mehmet'in Musa Çelebi'ye karşı başkaldırmasında rol oynadıkları sonucu çıkarılabilir.

d. Dördüncü Kuşatma (1423)

İstanbul'un dördüncü kez kuşatılması I. Mehmet'ten sonra tahta geçen II. Murat tarafından 1423 yılında gerçekleştirildi.⁴¹ II. Murat tahta oturduktan sonra ortaya çıkan Sahte Şehzâde Mustafa meselesi ile uğraşmak zorunda kaldı Bu sırada Sahte Şehzâde Mustafa kendisine daha önce yardım sözü veren Bizans İmparatoruna elçi göndererek sözünü yerine getirmesini istedi. II. Murat ise, Bizans İmparatoruna Sahte Şehzâde'ye değil kendisine yardım etmelerini eğer yardım ederse kendisine istediği her şeyi verebileceği haberini gönderdi. Ancak Bizans İmparatoru, II. Murat'ın elçilerine herhangi bir şey söylemeden geri

³⁶ Aşıkpaşazâde, s. 83

³⁷ Gereke Anonim Tarihi, s. 110

³⁸ Ahmet Refik, a.g.e., s. 25-28.

³⁹ Gereke Anonim Tarih, s. 110-111

⁴⁰ Hadidî, s. 139

⁴¹ Neşri sadece II. Murat'ın H. 826/1423 yılında İstanbul'u kuşattığını ve kale savaşı yaptığını yazar. Ayrıntılı bilgi vermez. Bkz. Neşri, c.II, s. 573

yolladı. Gelen elçiler II. Murat'a, İmparatorun Sahte Şehzâde Mustafa'ya yardım hazırlığı içerisinde olduğunu gözlemlediklerini bildirdiler.⁴²

II. Murat, Sahte Şehzâde Mustafa'yı ortadan kaldırdıktan sonra Bizans İmparatoru Yoannis'in beklemediği bir sırada İmparatorun Sahte Şehzâde'ye yardım etmiş olmasını bahane göstererek İstanbul'u dördüncü kez kuşattı. Bizans İmparatoru, II. Murat'a elçi göndererek Sahte Şehzâde Mustafa'ya yardım ettiğini kabul ediyor fakat bunun suçunu Bayezit Paşa'nın, İmparatorun babasına hor davranmasına yüklüyordu. Ancak II. Murat bu bahaneyi kabul etmedi. Osmanlı Hükümdarı önce Mihaloğlu'nu Rumeli tarafından şehri kuşatması için görevlendirdi. Mihaloğlu bir çok köyü yağmalayarak ilerledi ve çok sayıda esir aldı. Şehrin surlarının yanına gelmesine rağmen elinde fazla top ve tüfeğin olmaması yüzünden kuşatmayı başlatamadan beklemeye koyuldu. Birkaç gün içinde II. Murat'ta ordusuyla birlikte İstanbul önlerine geldi. Osmanlı ordusu da surlara yaklaştı ve ordugah kurdular. Şehrin surları toprakla dövülmeye başlandı. Fakat bir sonuç elde edilemedi. Kuşatma sırasında Bizans İmparatoru Paleologos barış için girişimlerde bulunduysa da II. Murat ikna olmadı. Durumun ciddiyetini anlayan Bizans İmparatoru Osmanlı hükümdarını zor durumda bırakarak kuşatmayı kaldırması için, bu kez II. Murat'ın küçük kardeşi Şehzâde Mustafa'yı ayaklanmak üzere kışkırttı.⁴³ Kuşatma üçüncü ayında iken, ayaklanan Şehzade Mustafa ile uğraşmak zorunda kalan hükümdar bu meseleyi halletmek işiyle meşgul oldu. Şehzâde Mustafa'nın öldürülmesinden sonra II. Murat İstanbul kuşatmasına devam etti. Hiçbir girişiminden sonuç alamayan Bizans İmparatoru Yoannis kuşatmanın sona erdirilmesi karşılığında, Karadeniz kıyısındaki bir çok yeri ve ayrıca her yıl üç yüz bin akçe haraç vermeyi kabul etmek zorunda kaldı. Bunun üzerine II. Murat şehrin ele geçirilmesinden vazgeçti ve kuşatmayı kaldırdı.⁴⁴ Bizans kaynağına göre bu kuşatmanın kaldırılmasının şartı olarak Mora'daki surların yıkılması ve Osmanlılara karşı düşmanlık yapmamaları gösterilmektedir.⁴⁵ Osmanlıların dördüncü İstanbul kuşatmasında Osmanlı ordusunda yeniçeriler ve sipahilerden başka dedeler ve dervişlerin bulunduğunu hatta Emir Sultan'ın da bu kuşatmada yer aldığını kabul edenler vardır.⁴⁶

Böylece 1453 yılına gelinceye kadar gerçekleştirilen dört kuşatma da değişik sebepler bahane gösterilerek başlamış ve farklı sebeplerle kaldırılmıştı. Ancak görüldüğü üzere henüz bu zaman zarfında Anadolu'da ve Rumeli'de Osmanlıların tam olarak hakimiyeti sağlayamamış olmasının doğurduğu sonuçlar İstanbul şehrinin ele geçirilmesini engellemişti. Bu engeller II. Mehmet zamanında ortadan kalkmış, hem Anadolu'da tam bir birlik sağlanmış hem de Rumeli'de gerçekleştirilen fetihler sonucu bölge tamamen egemenlik

⁴² *Grekçe Anonim Tarih*, s. 120

⁴³ *Grekçe Anonim Tarih*, s. 120

⁴⁴ Ahmet Refik, *a.g.e.*, s. 32-38

⁴⁵ *Grekçe Anonim Tarih*, s. 121

⁴⁶ Ahmet Refik, *aynı yer*.

altına alınmıştı. Böylece II. Mehmet tahta çıktığında sağlanan bu şartlardan sonra İstanbul'un fethi gerçekleştirilebilmişti.

Yukarıda verilen bilgiler ışığında sonuç olarak; XV yüzyıla gelindiğinde artık İstanbul'un, Anadolu yakasında olduğu gibi, Rumeli'den de tamamen çevresi ele geçirilmiş durumdaydı. Anadolu'da Marmara'nın doğu yakası ele geçirilmişken Rumeli'de ise Tuna boylarına kadar ulaşılmıştı. Böylece daha Osman Bey zamanında kendisine batıyı ve Bizans'ı hedef seçen Osmanlı, Orhan Bey'den itibaren Bizans İmparatorluğunu ortadan kaldırılarak, her iki yakasını ele geçirdiği, Anadolu coğrafyasının tam ortasında kalan, İstanbul'u ele geçirme planlarını kuruluşundan yaklaşık yüz elli yıl sonra II. Mehmet döneminde gerçekleştirebilmiştir. İstanbul'un fethinin gerçekleştirilememesi durumunda ise ne Anadolu'da ne de Rumeli'de hakimiyetin sürdürülebilir olması düşünülebilirdi.⁴⁷

Bunu yanı sıra İstanbul'un fethi ve bunun Osmanlılara sağlayacağı siyasi ve ekonomik faydalar da vardı. İstanbul'un fethinin Osmanlılara sağladığı siyasi faydalar şuydu; Osmanlıların, Bizans'ın hakim olduğu sınırlara ulaşmayı kendilerine hedef seçmiş olmalarından⁴⁸ dolayı öncelikle yapılması gereken İstanbul'un ele geçirilerek Bizans İmparatorluğuna son vermek ve dünya politikasında meşru bir yer edinmekti. Böylece *Osmanlı Dünya İmparatorluğu*, Hristiyan dünyasının simgesel anlamda öncüsü durumunda olan Bizans'ın ortadan kaldırılarak meşrulaştırılmış olacaktı. Bu fikir daha Orhan Bey zamanında oluşmuş, fakat Anadolu ve Rumeli'de henüz tam anlamıyla Osmanlı hakimiyetinin, yani birliğin, sağlanamamış olması 1453 öncesi İstanbul kuşatmalarının bir yerde başarısızlıkla sonuçlanmasına sebep olmuştu. Nitekim her kuşatmanın kaldırılışında hem Anadolu'da hem de Rumeli'de baş gösteren isyan veya asayişsizlik en önemli rolü oynamıştı. 1453 öncesindeki bu durum II. Mehmet döneminde ortadan kalkmış Osmanlılar hem Anadolu'da tam birliği sağlamış hem de Rumeli'deki fetihlerini büyük ölçüde tamamlamış durumda idi. Artık sıra her iki yakasında bulunan toprakların hemen tamamı ele geçirilmiş olan İstanbul'a gelmişti. Osmanlı hükümdarları için İznik'in alınması ve Anadolu Selçuklularının varisi olduğu ispatının sağladığı siyasi faydalardan yararlanan Osman Bey tecrübesi diğer Osmanlı hükümdarlarının akıllarında yer etmiş olmalıdır. Rumeli'deki Gayrimüslim halk nezdinde meşruiyetin ispatının gerekliliği, İstanbul'un alınması ve Bizans İmparatorluğunun ortadan kaldırılarak Osmanlı Dünya İmparatorluğunun kurulması idi. Osmanlı'nın beş hükümdarının (Orhan Bey, I. Murat, I. Bayezit, I. Mehmet, II. Murat) yaklaşık yüz yirmi yıllık saltanatları sürecinde Rumeli'ye geçiş hemen hemen tamamlanmış ve İstanbul dört kez kuşatılmıştı. İlk dört İstanbul kuşatmaları Bizans İmparatorluğunun ortadan kaldırılmasındaki amaç birliği ve kararlılık göstergesi, hem Müslüman Türklerin hem de Gayrimüslim halkın zihinlerinde

⁴⁷ Bu konu il ilgili geniş bilgi için bkz. *Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi*, s. 136-149, Selahattin Tansel, *Fatih Sultan Mehmet...*, s. 24vd.

⁴⁸ S. Tansel, *Fatih Sultan Mehmet...*, s. 17.

fethin gerçekleşmesinin gerekliliğini ve şartlarını hazırlamış bulunuyordu. Bu durum, devlet adamlarının ele geçirdikleri yörelerde siyasî meşruiyetini sağlamada simgesel önemi olan yerleşim birimlerini elde etmelerinin halkların ruhlarında derin izler bıraktığı psikolojik yanı olan tarihi bir gerçektir. İstanbul'un fethinin bu bakımdan siyasi ve psikolojik bir yanının da bulunduğu özellikle belirtilmelidir.

Fethin ekonomik faydalarına bakıldığında ise; yukarıda da belirtildiği gibi Mustafa Akdağ'ın ortaya attığı, Marmara İktisadî Ünitesi tanımlamasın kalbi İstanbul idi. Nitekim İstanbul şehri, doğu-batı ticaret yolunun en önemli geçiş yolu üzerindeydi. Eski zamanlardan bu yana Belgrat'ta Tuna'dan ayrılan yol Meriç vadisini takip ederek İstanbul'a oradan da Üsküdar'a geçerek Bağdat'a ulaşmaktadır. Doğu'nun ipek baharat ve değerli eşyalarının en kısa yoldan batıya ulaşımı İstanbul üzerinden sağlanmaktadır. Ayrıca Karadeniz-Marmara-Akdeniz bölgelerinin bağlantısının kesişme noktası da İstanbul'du.⁴⁹ Nitekim İnalçık, İstanbul'un uluslararası ticaret merkezi ve transit yolu olmasının önemine özellikle vurgu yapar.⁵⁰ Avrupa-Asya coğrafyaları arasında köprü olan İstanbul şehrinin ekonomik önemi kendini çok eskilerden beri önemini korumaktadır. Bu önem dün olduğu gibi bugün de devam etmektedir. İşte bu ekonomik şartlar İstanbul'un fethini Osmanlılar açısından gerekli kılmaktaydı. Osmanlı hükümdarları eğer İmparatorluğun, tıpkı siyasi hayatta olduğu gibi, Dünya ticarî hayatında da rol almasını düşündüler ise bu rolde İstanbul'un önemi göz ardı edilemez. Nitekim Osmanlı'nın Balkanları ve İstanbul'u ele geçirmelerinin sonucunda XVI. Yüzyılın sonlarına gelindiğinde Avrupa'nın hammadde ve zahire deposu olduğu, ayrıca Şam, Halep, Karaman, ve Ankara'dan itibaren Marmara ve Ege Denizine kadar olan sahada ileri olan dokuma sanayiine, İstanbul, Edirne ve Selanik'in zengin dokumacılık geleneğinin katılımıyla da dışarıya mal göndererek ekonomik hayatta oynadığı rol bilinmektedir.⁵¹

Diğer taraftan stratejik açıdan bakıldığında da, Avrupa ve Asya transit yolunun bağlantısının kesiştiği noktanın İstanbul şehri olduğu görülür. İstanbul Boğazının sahip olduğu stratejik önem Osmanlıların gerektiği zaman ordu ile Rumeli'ye geçmeleri sırasında kendini göstermekteydi. Bu şehre sahip olmanın devrin şartlarına göre düşünüldüğünde gerekli asker, savaş araç ve gereçlerinin Rumeli'ye geçişinde sağladığı avantajlarda ayrıca belirtilmesi gerekir. Bütün bu şartlar göz önüne alındığında Dünya siyasî ve ekonomik hayatında rol oynayacak ve Anadolu coğrafyası olarak adlandırılan bu bölgede hüküm süren bir devletin İstanbul şehrine sahip olmaktan başka şansı yoktu. İşte bu bilinçle hareket eden Osmanlı hükümdarlarının şehrin ele geçirilmesi için harcadıkları çaba II. Mehmet zamanında sonuca ulaşılmasında yardımcı olmuştur.

⁴⁹ S. Tansel, *Fatih Sultan Mehmet...*, s. 28

⁵⁰ H. İnalçık, "Türkiye'nin İktisadi Vaziyeti Üzerinde Bir Tetkik Münasebetiyle" s. 154.

⁵¹ M. Akdağ, *a.g.m.*, s. 508-509